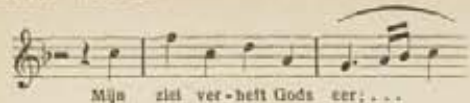

Het pure vuur van loutere verrukking brandt in stralende melodie:

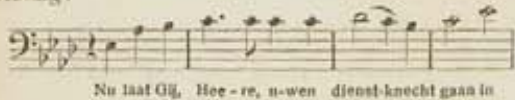

In stijgende strengeling van sopraan en koorstemmen, telkens een halve toon hooger, ten slotte weerkerend tot den oorsprong in „Hoe heilig is Zijn Naam“, wordt van die liefelijk-zangerige wijs een kerstkrans van twinkende tonen gewonden.

Uit iedere bladzij van dit klankverhaal van Jezus' komst straalt de genade van het kunstenaarschap.

En nog zijn er in dit hoogland der muziek toppen van grootscher verhevenheid. Ook de Engelenzang, in deze origineele opvolging en uitwerking, is rijk van klank en kleur.

Maar onverwoordbaar prachtig, door de donkere gedragenheid van de basmelodie, en de vredige vreugde der opvoering tot het Licht klinkt Simeons Lofzang:

Vrome tonen bouwden hier een klankmonument van mannelijke ontroering.

Wie de innerlijke, innige vrede heeft gevoeld in die klare en diepe melodie, die heeft met Kerstmis niet alleen van den begenadigden Simeon gelezen, maar heeft hem gehoord: een zang van wonder-vredige woorden op wonderlijk-vredige toon.

De aanbidding der Wijzen, die hun schatten ontsluiten, het majestueuze slotkoor met zijn aangrijpend: „Gij huis Israëls! Gij huis Aarons! Gij huis van Levi! Looft den Heere!“ — we laten ze verder buiten bespreking.

Het slotkoor vormt werkelijk een slot, en de sluiting is goed en af.

Wat zal, muzikaal, de Epiloog nu nog?

Eén van tweeën: de compositie bederven door de indruk van het geheel te verzwakken, of de totaalbewerking versterken door zuivere declamatie en massa-unisono-zang.

Zooals wij het oratorium hoorden uitvoeren, vonden we de epiloog, als vooral in zoo'n milieu aangrijpende Evangelie-verkondiging en uiting van gemeenschappelijke dank zeer te waardeeren. Maar we zijn er ons wel van bewust, dat daarbij talrijke niet-specifiek-muzikale factoren in 't spel waren. Herinnering aan de Dienst des Woords, n.l. Evangelieprediking en zang der gemeente doet bij gebrekkige uitvoering in musici veel vergeven dat in de concertzaal nu eenmaal even min als in de kerk onbecritiseerd mag blijven. Als verwarring van concertzaal met kerk mocht leiden tot vermindering van de muzikale eischen voor deze sluiting van het slot, dan hopen we dat ze voor goed geschrapt wordt, op voorstel van den componist.

Gaarne zouden we nog uitvoeriger ingegaan zijn op dit bij uitstek nationale, Christelijke, muziek-

werk, maar bijna te lang reeds maakten we deze artikelenrij.

We hopen, dat het repertoire van menige oratoriumvereniging met Hubert Cuypers' Kerstoratorium verrijkt zal worden!

J. L. F.

Vragen van Jongeren

„Goed bedoeld vermaan..... maar toch.....“

Als bedoeld voor deze rubriek van ons blad ontving ik het volgende merkwaardige briefje, dat ik hier geheel doe afdrukken.

„Ik zou ook graag uw oordeel willen weten over een vraag, op gevaar af, dat U zeggen zult: Je bent nog veel te jong, want ik ben nog geen veertien jaar, maar ik waag het er maar op. Als ik ondeugend of brutaal ben, waarschuw moeder me steeds en houdt me voor wat diegene te wachten heeft, die haar Vader en Moeder veracht. Ik weet zelf ook heel goed hoe ik leven moet, maar het te doen, dat is zoo moeilijk voor mij. En wat moeders waarschuwingen betreft, ik ben van meening, dat Moe daar niet bepaald goed aan doet. Als we naar de kerk geweest zijn en de preek (volgens moeders meening) precies op mij past, maakt Moe mij daar dikwijls opmerkzaam op (ja moeder sluit zichzelf er niet buiten). Ik erger me daaraan, dan stoort Moe mij in mijn denken over het gehoorde. Ik neem me vaak voor om me te beteren, maar als Moe dan zegt: Heb je wel gehoord wat Dominee zei van dit en dat?, dan zijn mijn goede voornemens al weer weg. Moeder zegt, dat het haar plicht is, dat te vragen, en me te waarschuwen. Maar ik heb toch ook nog gevoel. Mijn vraag is deze: is het zielkundig van Moeder om in mijn gedachten te dringen? Ik hoop, dat ik door uw antwoord opheldering zal krijgen in deze zaak. U mocht soms denken, dat ik geheel op mijn eigen houtje handel, maar dat is niet zoo, ik heb van Vader en Moeder toestemming gekregen, en toen ik klaar was, hebben beiden den brief gelezen.“

Ik noem dit briefje uiterst merkwaardig, in de eerste plaats om de groote eerlijkheid, die eruit spreekt, en in de tweede plaats om het feit, dat hier ouders zijn, die bij een verschil van meening met hun kind het goed vinden, dat dat kind een beroep doet op onze rubriek in „De Reformatie“. Een dertienjarige meisje vraagt hier, ook dat is merkwaardig; vooral als wij erop letten, wat zij vraagt: haar denken over de preek wordt gestoord door moeders opmerkingen.

Maar daar is nog een reden waarom ik dit briefje als iets heel bijzonders beschouw. Dat is om het gevaar, dat deze ouders riskeeren, dat ik het met hun kind eens zou kunnen zijn; en wat dan? Nu zij echter eenmaal goed gevonden hebben, dat ons lezeresje mij schrijft, moeten zij ook riskeeren, dat ik een paar dingen zeg, die zij misschien minder prettig vinden. Ik vertrouw echter, dat zij zelf den zullen aanvaarden, omdat we toch ook in deze rubriek het waarachtig heil zoeken van onze jonge menschen.

Eigenlijk worden in dezen brief twee kwesties behandeld. In de eerste plaats het eigenaardige: „als ik ondeugend of brutaal ben, waarschuw moeder mij steeds en houdt mij voor wat diegene te wachten heeft, die vader en

moeder veracht“. Indien dit zoo juist is weergegeven, (en ik moet aannemen, dat dit zoo is, want ook de ouders hebben den brief gelezen), dan moet ik toch zeggen, dat ik mij wel voor kan stellen, dat het kind bij zoo'n vermaning wat wordt geprikkeld, al is dat dan ook niet goed van dat kind. Wanneer een kind eens ondeugend is of wanneer het eens een ongepast woord zegt, beteekent dat direct, dat het kind vader en moeder veracht? Immers neen. Dit lijkt bedenkelijk veel op een vermaning, die direkt dik doet, en de dingen zoo algemeen maakt. We moeten bij de opvoeding van onze kinderen nooit direkt een algemeen regel bij de hand hebben om die toe te passen. Het geval zelf moet uitgeplozen worden.

En wat nu betreft de vraag of we dan niet het kind ernstig moeten waarschuwen toch vooral vader en moeder niet te verachten, dan zeg ik, natuurlijk mogen we dat. Maar wat is dat: „vader en moeder verachten“? Is dat hetzelfde als eens ondeugend zijn of in een driftig oogenblik een brutaal antwoord geven?

Bovendien, ook dat moet mij van het hart, ouders vinden dikwijls hun kinderen van 13, 14 jaar erg brutaal, omdat zij vergeten, dat die kinderen langzamerhand groot worden, en langzamerhand ook een eigen meening krijgen. En al moeten die meeningen er nu wel onder, indien die meeningen inderdaad fout zijn, over ondergeschikte dingen mogen toch 13- en 14-jarige kinderen wel een andere meening hebben dan de ouders. Het doel van de opvoeding is toch de kinderen te brengen tot zelfstandigheid. En nu is juist het gevaar zoo groot, dat we de kinderen prikkelen tot grotere brutaliteit door hen de wegen af te snijden om ook in kleinere dingen eens een opinie te hebben, die afwijkt van de onze. Daardoor toch komt er bij het kind een ietwat recalcitrante instelling en heeft het de neiging om als het ware te zoeken naar meer punten, waarin het van ons afwijkt.

Anderzijds gelieve mijn vraagsterfte te bedenken, dat als moeder zegt, dat degene, die vader en moeder veracht een oordeel ontvangt, zij daarmee heusch niet bedoelt, dat haar eigen dochttertje bezig is vader en moeder te verachten. Ik denk, als een buurvrouw zou zeggen: „Jouw dochttertje veracht vader en moeder“, dat moeder het dan wel heel erg vóór haar dochttertje zou opnuemen!

Maar nu wil ik wel een vraag doen. Moet ik nu aan het kind verzoeken om de overdrijving van moeder niet heelemaal ernstig te nemen, of moet ik liever aan de moeder verzoeken niet meer te overdrijven?

En nu de tweede kwestie. Hier sta ik heelemaal aan den kant van het meisje. Al is het waar, dat moeder zichzelf er niet buiten sluit, dan werkt het toch verkeerd wanneer een kind, dat uit de kerk komt, hooren moet: dat en dat past precies op jou.

Uit het schrijven blijkt wel, dat we met een dertienjarige te doen hebben, die door God gezegend is met een helder verstand. Een paar taalfouten, die we in haar schrijven verbeteren, komen ongetwijfeld op rekening van het feit, dat we te doen hebben met het dochttertje van een schipper, maar het schrijven als zoodanig zegt ons omtrent dit meisje wel iets. (Ook het feit, dat zij schreef, zegt wel iets; daar komt niet ieder toe in zoo'n geval. Evengoed als het ook omtrent de ouders iets zegt, dat zij goed vonden, dat in dit geval geschreven werd. En dat gemeenschappelijk goed gevonden schrijven bewijst ook wel, dat de verhouding toch werkelijk nog niet zoo slecht is, als men oppervlakkig geneigd zou zijn te denken). Welnu dan, met deze gegevens in de hand vraag ik mij toch af, waarom moeder meent, dat zij, telkens als er in de preek

„Geen antwoord“, was het weinig bemoedigende bescheid, waarmede de portier van dit deftige wetenschappelijke genootschap den ijverigen boekbinders-leerling naar huis zond. In datzelfde jaar (1812) begint hij een regelmatige briefwisseling met zijn vriend Abbot, die hij op de avondcursussen had leeren kennen. Deze was anderhalf jaar jonger dan hij, maar had een uitstekende schoolopleiding genoten, zoodat Faraday hoog tegen hem opzag. De bedoeling van deze briefwisseling zet hij in zijn eerste brief uitvoerig uiteen. Hij wil een gelegenheid hebben zijn gedachten te formuleeren en verslag te doen over de natuurkundige proeven, die hij in de avonden deed. Reeds deze eerste brief doet verwonderd staan over de kennis, maar ook over de algemeene vorming die de zoon van den grofsmid zich door eigen inspanning had weten eigen te maken. De stijl is vloeiend als van een ervaren schrijver, hoffelijk en fijn geestig als van iemand, die gewend is zich in de hoogste kringen te bewegen. Het relaas van zijn proeven over galvanische elementen verradt een kennis en inzicht en een vermogen de feiten te combineren, welke, bij een dergelijke primitieve opleiding, alleen uit genialiteit kunnen worden „verklaard“. Hoe ernstig zijn levensopvatting was blijkt uit een brief van eenige maanden later. Hij heeft het over vriendschap en schrijft dan:

„Ik gevoel dat elke handeling in ons leven betrokken moet worden op een Hooger Wezen en dat wij in niets tegen Zijn wil mogen ingaan. Deze gedachte doet mij buitengewoon ontevreden zijn met de algemeen gangbare en ook met oudere opvattingen over vriendschap... Een waren vriend zou ik willen definiëren als iemand, die zijn metgezel (companion) wil dienen het eerst na (next to) zijn God.“

Aangemoedigd door Mr Dance, die hem de introductie tot de voordrachten van Davy had ver-

loot gezegd haar dan soms niet God, zood moet? Laten, opdr opmerking king van

Laat zij na de pre was, eens aan datge beteekenis meen gest bij gelegen rulk een nemend.

En van is, telkens op wijzen, te grijpen woorden v Woord va

Tenslotte kent „wat in de pre was gezeg een buurv die preek moeder, al van wat l moeders v

Een ges-

Onder in het B meerde

Wij be telijke' wijs. Dit door... openba van hij al kerstenen (waarop l bloeien z principiee heidsor ning) gegt Vinet ach tijds was is losgeki niet de b punt lage Gelukki het woort Ook later (de gesch hebben n in onze S den oot

schaff, ri verzoek i laboratorij zijn ambi uitgewerk keurig ge pleegt ov der Royal schap, wa antwoord schen spe accepteert niet'. Dit beslissend sistent an van welk 1858 is hi eerst als i daarna al volgens a slotte, n recteur v 1813 ver groote rei day op d langstellin gewend v nemen. A gewoonten uitvoerig, Met veel dat hij va en zoodra die beest teeren or sporen. I vader wa hartelijke lijke omg

POPULAIR-WETEN- SCHADDELUKE SCHETSEN

Michael Faraday.

Ieder die zich eenige, zij het ook elementaire, kennis der natuurkunde heeft eigen gemaakt, heeft daarbij zeker ook wel eens den naam van Michael Faraday ontmoet. Daarom zal het wel niet al te gewaagd zijn te veronderstellen, dat het feit, dat Faraday behoorde tot de grootste natuurkundigen der vorige eeuw, een vrij algemeene bekendheid geniet. Veel minder bekend is echter, dat deze geniale onderzoeker, ook een overtuigd en dieplevend Christen geweest is, die zijn geheele leven de volstrekte autoriteit van den Bijbel heeft beleden, ja, die zelfs, en dat juist in de belangrijkste periode van zijn wetenschappelijk werken, gedurende bijna vier jaar in een eenvoudige kerkelijke gemeenschap de rol van ouderling-predikant heeft vervuld.

Deze overweging was voor mij aanleiding in dit blad eens iets uit den merkwaardigen levensloop van dezen Christen-natuurkundige mede te deelen. Het is daarbij dus niet mijn bedoeling zijn belangrijke wetenschappelijke ontdekkingen uiteen te zetten, maar om, en dat hoofdzakelijk aan de hand van zijn brieven, waaruit zoowel de diepte als de eenvoud van zijn geloof telkens spreekt, hem als Christen te doen kennen.¹⁾

De omgeving waarin Michael Faraday op 22 Sept. 1791 te Londen werd geboren, hield weinig belofte in voor een wetenschappelijke loopbaan. Zijn vader was grofsmid, hoewel zijn zwak gestel hem voor dit beroep niet zeer geschikt maakte. In 1801, een tijd van abnormaal hooge graanprijzen, stond het gezin, waartoe de 10-jarige Michael behoorde,

zelfs ingeschreven op de lijst van de ondersteunden. Voor goed onderwijs was dus zeker geen geld beschikbaar. Faraday schrijft later, dat hij slechts de beginselen van lezen, schrijven en rekenen op de gewone lagere school heeft geleerd. Uit zijn jeugd is weinig meer bekend, dan dat hij veel en lastige vragen kon stellen. Als dertienjarige jongen wordt hij loopjongen bij een boekhandelaar. Zijn voornaamste taak was het rondbrengen en terughalen van couranten, die door zijn baas ter lezing werden uitgeleend. Hij vertelt daar later zelf van, dat hij 's Zondagsmorgens zeer vroeg opstond, om zijn werk te verrichten, en als hij bij de klanten de boodschap kreeg dat de courant nog niet gelezen was, dan vroeg hij dringend ze toch te mogen medenemen, want hij gevoelde zich zeer ongelukkig als hij niet tijdig genoeg thuis kon komen om met zijn ouders naar de kerk te gaan. Na een vierjarige loopjongenspraktijk mocht hij het boekbinden leeren. Daarbij kreeg hij veel populair wetenschappelijke boeken in handen, die hij met graagte en, zooals spoedig bleek, met vrucht las. Vooral scheikunde en electriciteit oefenden een groote aantrekkingskracht op hem uit. Reeds toen openbaarde zich zijn aanleg als experimentator. „Ik deed eenvoudige scheikundige proeven, voorzoover de kosten daarvan bestreden konden worden met eenige stuivers per week, en construeerde ook een electrischeer-machine“. Van zijn broer, blijkbaar al een sport hooger op de maatschappelijke ladder, aanvaardde hij van tijd tot tijd dankbaar een shilling om populair avondvoordrachten over natuur- en scheikunde te volgen. Een klant van zijn patroon verschaftte hem toegang tot vier voordrachten van Davy, een beroemd scheikundige. Faraday maakte ijverig aantekeningen, werkte ze thuis netjes uit, voorzag ze van teekeningen en... zond ze naar den president van de Royal Society, „in mijn onkunde van de wereld en eenvoudigheid van geest“.

juist is weer-
it zoo is, want
en), dan moet
an stellen, dat
rdt geprikkeld,
kind. Wanneer
r het eens een
t, dat het kind
a. Dit lijkt be-
rekt dik doet,
moeten bij de
rekt een afge-
die toe te pas-
n worden.
niet het kind
vader en moe-
aurlijk mogen
noeder verach-
and zijn of in
ord geven?
t hart, ouders
jaar erg bru-
n langzamer-
ook een eigen
ningen er nu
land fout zijn,
13- à 14-jarige
bben dan de
h de kinderen
juist het ge-
keulen tot groe-
te snijden om
te hebben, die
mt er bij het
en heeft het
aar meer pun-

te bedenken,
ler en moeder
e heusch niet
vader en moe-
urvrouw zou
en moeder",
aar dochtertje
Moet ik nu
ing van moe-
moet ik liever
verdriven?
aelemaal aan
r, dat moeder
het toch ver-
komt, hooren
p jou.
t een dertien-
gend is met
n, die we in
getwijfeld op
hebben met
het schrijven
wel iets. (Ook
aar komt niet
t ook omtrent
n, dat in dit
appelijk goed
te verhouding
s men opper-
du dan, met
h af, waarom
in de preek

bedigende be-
eftige weten-
boekbinders-
jaar (1812)
ing met zijn
rsussen had
r jonger dan
opleiding ge-
en opzag. De
hij in zijn
een gelegen-
eren en ver-
proeven, die
eerste brief-
s, maar ook
on van den
had weten
als van een
stig als van
gste kringen
en over gal-
s en inzicht
eren, welke,
alleen uit
. Hoe em-
t een brief
over vriend-

s leven be-
ezen en dat
gaan. Deze
vreden zijn
met oudere
aren vriend
ie zijn met-
na (next to)
nem de in-
y had ver-

iets gezegd is, dat toepasselijk is op haar dochtertje, haar daarop attent moet maken. Vertrouwt moeder soms niet genoeg op de kracht van het Woord van God, zoodat haar eigen woord daar nog weer bij moet? Laat moeder toch rustig het Woord zijn loop laten, opdat het gezaaide ongestoord kan opkomen. Een opmerking als deze van moeder verstoort de nauwkeuring van de preek zonder eenig nut te doen.

Laat zij liever in het algemeen, en dan niet vlak na de preek, die ook voor haar dochtertje toepasselijk was, eens vragen of haar kind wel de aandacht geeft aan datgene, wat voor haar persoonlijk in de preek van beteekenis kan zijn. Wordt zoo'n vraag in het algemeen gesteld, niet vlak na een preek, maar zoo eens bij gelegenheid van een vertrouwelijk gesprek, dan kan zulk een vraag opvoedend werken en dan is zij uitnemend.

En wanneer moeder nu meent, dat het haar plicht is, telkens weer te vragen, dan wil ik haar er toch op wijzen, dat het zeker niet haar plicht kan zijn in te grijpen in het oogenblik, waarin zij (naar de eigen woorden van haar kind) mag veronderstellen, dat het Woord van God nawerkt in de ziel van dat kind.

Tenslotte, laat moeder nu ook eens bij zichzelf denken: „wat zou ik ervan zeggen als er gesproken was in de prediking over de zonde van den diefstal, en er was gezegd, dat we allen dieven zijn in ons hart, en een huurvrouw kwam dan vragen of ik niet vond, dat die preek echt iets voor mij was". Misschien kan moeder, als zij zich dat indenkt, iets ervan na-beleven, van wat haar dochtertje als versturende werking van moeders woorden voelt.

J. W.

Een geschiedenis, die niet vergeten mag worden.

Onder dit opschrift schreef Dr P. J. Kromsigt in het Hervormd Kerkblad De Gereformeerde Kerk:

Wij bedoelen den strijd om het woord „Christelijke” in onze Schoolwet op het Lager Onderwijs. Dit woord is indertijd het felst bestreden door... Dr A. Kuyper. Hij wilde blijkbaar onze openbare, nationale instellingen (waarvan hij nu eenmaal geen heil meer verwachtte) ontkersten, opdat de bijzondere instellingen (waarop hij al zijn hoop had gebouwd) des te meer bloeien zouden. Dit was natuurlijk een geheel onprincipieele gedragwijze, die alleen op nuttigheidsoverwegingen („Christelijke” berekening) gegrond was. Theoretisch stak hier 't stelsel van Vinet achter, onder wiens bekoering Dr Kuyper destijds was geraakt en waarvan hij nooit meer geheel is losgekomen. De meesten doorzagen echter nog niet de bedenkelijke consequenties, die in dit standpunt lagen opgesloten.

Gelukkelijk is het aan Dr Kuyper echter niet gelukt het woord „Christelijke” geschrapt te krijgen. Ook latere pogingen van zeer verschillende zijden (de geschiedenis ervan zou uiterst leerzaam zijn!) hebben niet gebaat. Het woord staat nog altijd in onze Schoolwet als een herinnering aan den oorsprong van onzen Staat en als

schaft, richt hij zich in 1812 tot Davy, met het verzoek in de een of andere betrekking op diens laboratorium te worden geplaatst. Als bewijs van zijn ambitie voegt hij bij zijn sollicitatie weer de uitgewerkte dictaten van Davy's colleges, dit keer keurig gebonden in een quarto-bandje. Davy raadpleegt over dit verzoek één van de bestuurders der Royal Institution, het wetenschappelijk genootschap, waaraan Davy's laboratorium behoorde. Het antwoord was kort en krachtig: „Laat hem flesschen spoelen. Als er iets goeds in hem steekt, accepteert hij dat; wijst hij dat af, dan deugt hij niet”. Dit antwoord was voor Faraday's levensloop beslissend. Begin 1813 werd hij benoemd als assistent aan het laboratorium der Royal Institution, van welk laboratorium Davy directeur was. Tot 1858 is hij aan dit laboratorium verbonden geweest, eerst als assistent voor het meest eenvoudige werk, daarna als Davy's wetenschappelijk assistent, vervolgens als zijn gelijkwaardig medewerker, en tenslotte, na Davy's dood, als zijn opvolger als directeur van het laboratorium. In den herfst van 1813 vergezelt hij Davy reeds op een van diens groote reizen door Europa. Het dagboek dat Faraday op deze reis bijhield geeft blijk van de belangstelling en de nauwkeurigheid, waarmede hij gewend was de dingen om zich heen waar te nemen. Allerlei bijzonderheden over de zeden en gewoonten van de landen die hij bezocht, worden uitvoerig en vaak met fijnen humor beschreven. Met veel uitroepsteekens wordt genoteerd het feit, dat hij voor het eerst een glimworm heeft gezien en zoodra het hem lukt, in Italië, een aantal van die beestjes te vangen, gaat hij er mee experimenteren om de oorzaak van het lichtgeven op te sporen. In zijn brieven aan zijn moeder — zijn vader was in 1810 overleden — uit hij in de meest hartelijke woorden zijn gehechtheid aan zijn huiselijke omgeving, zijn vriendenkring en zijn vaderland.

een getuigenis. De wet geeft namelijk als doel van het onderwijs aan: „opleiding tot alle Christelijke en maatschappelijke deugden”.

In het door ons onlangs aanbevolen geschrift van den heer J. Kuiper: „De partij van den levenden God” (drukkerij „De Oldehoeve”, Leeuwarden, f.0.75) lezen we hieromtrent het volgende op bl. 42 (wij spatieëren een en ander):

Op de Algemeene Vergadering der „Vereeniging voor Chr. Nationaal Schoolonderwijs”, den 19 en 20 Mei 1869 te Utrecht gehouden, werd voorgesteld te trachten, dat uit art. 23 der Schoolwet het woord „Christelijke” geschrapt werd. Dit voorstel lokte de meeste discussie uit. Dr A. Kuyper, toen Ned. Hervormd predikant te Utrecht, zei o.a. ter verdediging van het voorstel (volgens het officiële Verslag dier vergadering):

„Wij hebben te doen met een regeering, gededuceerd uit een staats-theorie, die onchristelijk is, omdat zij strijdt met de eeuwige eischen en wetten des levens. Tegenover die staats-theorie staat de Christelijke idee. De tegenwoordig overheerschende staats-theorie is satanisch, is principieel vals, kan niet bekeerd, maar moet vernietigd worden. Bestond er nog kans, om onze school of onzen staat te veranderen, dan zou hij meenen, dat het woord moest blijven, of dat het een uitgangspunt kon worden; maar wanneer hij ziet, dat de geheele staatsinrichting moet gebroken worden, dan moet men alle krachten daaruit terugtrekken, om ze op een nieuw standpunt te concentreren.

„Het Christelijk-historisch beginsel brengt mee, dat de Staat, en vooral zulk een Staat, geen onderwijs mag geven, ja, dat de Staat, als hij modern is, geheel persé onmogelijk onderwijs kan geven. In de gegeven omstandigheden moet al ons streven zijn, dat den Staat het geven van onderwijs onmogelijk worde gemaakt; het moet afbrokkelen. Daardoor verkrijgen wij, dat de ouders opmerkzaam worden, dat het Staatsonderwijs niet voldoet. Als wij den Staat in zulk een toestand laten verschijnen, dat hij als eendor geraamte daar staat, zullen de oogen opengaan.”

Tegen deze woorden van Dr A. Kuyper werd verzet aangeteekend.

Dr Ph. J. Hoedemaker ontkende het recht dat het woord „Christelijk” geschrapt werd in naam der waarheid, niet der werkelijkheid.

We voegen hier alleen dit aan toe: Men vergete deze geschiedenis niet, want dit is de oorsprong van heel Dr Kuyper's separatistische praktijk.

Tot zóóver Dr Kromsigt.

Nu laten we daar, dat een wetenschappelijk man als Dr Kromsigt zulk een belangrijk stuk historie van vóór 60 jaren niet uit de bronnen zelf opdiept, maar overschrijft uit een pas verschenen brochure.

Ergers is, dat hij een scheeve voorstelling van de zaak geeft, als hij het doel voorkomen, alsof het woord „christelijke” destijds het felst bestreden is door Dr Kuyper.

Dit is onjuist.

Het was Groen van Prinsterer, die daar in 1869 stond tegenover Beets. Kuyper kwam er slechts als een satelliet van Groen bij.

Van Groen was het voorstel uitgegaan om uit de schoolwet van '57 te lichten de „christelijke” deug-

„Het eerste en het laatste ding in mijn gedachten is Engeland, thuis en vrienden... Als ik een uur vrij heb gebruik ik dat om aan huis te denken”. Karakteristiek is in een brief uit Genève aan zijn vriend Abbot de uitspraak: „Bovendien, naar mijn ondervinding, is het reizen (ik bedoel het moderne reizen) bijna niet te vereenigen met godsdienst, en ik ben nog zoo ouderwetsch mijzelf sterk (ik hoop zelfs volkomen) de opvoeding, die ik in mijn jeugd ontving, te herinneren.” Teruggekeerd in Engeland, duurt het niet lang of hij begint met eigen wetenschappelijk werk en treedt ook naar buiten zelfstandig op. Voor de City Philosophical Society geeft hij colleges over natuur- en scheikunde, waarvan spoedig de algemeene roep uitgaat dat ze uitmunten door helderheid, boeiende voordracht, interessante demonstraties, en... bescheidenheid van den docent. Conscientieus als Faraday is, geeft hij zich zelf nauwkeurig rekenschap van de eischen, die deze nieuwe taak medebrengt, en in zijn brieven aan Abbot houdt hij uitvoerige beschouwingen over de voorwaarden waaraan een goede wetenschappelijke voordracht moet voldoen, beschouwingen die menig docent zullen doen erkennen, dat hij het ideaal nog lang niet heeft bereikt. In 1821 trad hij in het huwelijk met Sarah Barnard. Acht en twintig jaar later merkt hij, in de notities over zijn leven, omtrent deze gebeurtenis op: „Op 12 Juni 1821 gehuwd — een gebeurtenis, die meer dan eenige andere bijgedragen heeft tot mijn aardisch geluk en gezonden geestestoestand. De verbintenis heeft acht en twintig jaar geduurd en ze is in geen enkel opzicht veranderd, behalve in de diepte en de kracht van haar karakter.”

Zijn vrouw was een dochter van een der ouderlingen van de Loadensche gemeente der Sandemanianen. Dit was de kleine kerkelijke groep, waartoe ook Faraday's ouders en grootouders behoorden. De Sandemanianen dankten hun naam aan

den. En Kuyper deed niets anders dan dit voorstel van Groen verdedigen.

Daartegen kwam toen Beets in verzet. Hij noemde wegneming van het woord „christelijk” misdadig en vond in het „satanisch” van Kuyper iets daemonaïsch.

Daarop zei Groen als Voorzitter, dat de hartschietelijke toespraak van zijn hooggeschatten vriend Beets hem wel ontroerd, maar geenszins overtuigd had. Hij beaamde wat Dr Kuyper gezegd had. Satanisch was hier geen scheldwoord, het was de kenteekening der kiem, die zich in een eeuw van ongelooft en revolutie ontwikkelde. Een woord, ook in wetenschappelijke bedaarheid, door mannen als Burke, Stahl, Guizot, telkens gebruikt. In die richting waren wij. De eigenaardigheid der tegenwoordige fase van het ongelooft lag bovenal juist hierin, dat, in School, in Kerk, in Staat, van het woord Christelijk, ter begoocheling, een satanisch misbruik werd gemaakt. Zoo er van misdaad sprak was, handhaafde Groen de qualificatie (aan dergelijk een inlassching van Christelijk menigmaal gegeven) van nationaal misdrijf. Om de uitnemendheid zelve van het woord werd het des te verderfelijker in een dergelijk verband. Om de voorspiegeling der mogelijkheden eener verafgelegen toekomst mocht men het oog voor de actualiteit niet sluiten; voor de in het oog vallende werking van woordenspel, verderfelijker voor land en Kerk.

Het voorstel tot weglating van het woord „Christelijk” in art. 23 van de Wet op het Lager Onderwijs, werd door de Algemeene Vergadering tenslotte met 53 tegen 9 stemmen aangenomen.

In De Standaard van 25 September 1893 lichtte Dr Kuyper deze kwestie nog aldus toe:

„Tweeërlei weg staat voor een minderheid, die in onze positie verkeert, open. Ge kunt of beproeven een minimum van uw beginselen in de wetgeving in te vlechten, of wel van die wetgeving niets dan vrijheid van beweging begeren, om op die wijs een maximum van uw beginselen te brengen onder het volk.

„Uit tactisch oogpunt brengt elk dezer beide wijzen van doen haar aanbeveling met zich.

„De eerste heeft voor, dat ze het kwaad in zijn legislatieve ontwikkeling poogt tegen te houden, en op die wijs bederfwerend voor heel uw volk werkt. De andere daarentegen stelt u tot veel hooger krachtsontwikkeling in eigen boezem in staat, en verhoogt het esprit de corps.

„Reeds in 1869 wees het verloop der gebeurtenissen op dien tweeërlei weg.

„Eenerzijds riep men toen: „Laat ons het woord „Christelijk” in de Schoolwet houden. Altoos blijft het een aanknooppunt. Wie zal zeggen, hoe dit schoone woord nog eens onze Staatsschool kerstent. Maar tegenover dat verleidelijk geroep van Beets en zijn vrienden, sprak Groen van Prinsterer het uit, dat voor het innemen van die positie de tijd voorbij was, en vrijmaking der particuliere school het veiligst als doel werd gekozen.

„De strijd naar aanleiding van dit geding na 1869 gevoerd, was dan ook geen strijd over het beginsel der waarheid, maar een principiële strijd van tactiek.

„Immers lange jaren had Groen van Prinsterer zelf het denkbeeld voorgestaan, om de ontwikkelingskracht van het Christelijk beginsel in de Staats-

Robert Sandeman, schoonzoon van John Glas, presbyteriaansch predikant in Schotland. Deze Glas was in 1728 uit zijn ambt ontzet, omdat hij leerde, dat de kerk niet aan eenige kerkelijke of wereldlijke overheid onderworpen mocht zijn, maar alleen gebonden aan de leer van Christus en de apostelen. Zijn denkbeelden waren vooral verbreid door de geschriften en predikaties van zijn schoonzoon en omstreeks 1760 werden op verschillende plaatsen in Engeland de broederschappen der Sandemanianen gesticht. Deze bezaten geen andere belijdenis, dan die van de volstrekte autoriteit van den Bijbel als Gods Woord. Het bestuur van een broederschap berustte bij de door de gemeente gekozen ouderlingen, die ook tot taak hadden in de samenkomsten om beurten het Woord te bedienen, hoewel dit ook door gewone leden der gemeente mocht worden gedaan. Voor de toelating tot de broederschap werd vereischt de openbare belijdenis van zonden en van het geloof in de verlossing door Christus, welke belijdenis met een eenvoudige plechtigheid gepaard ging. Faraday legde deze belijdenis een maand na zijn huwelijk af. Hij deed dit zonder zijn vrouw daarin te kennen en toen zij hem om de reden daarvan vroeg, was het antwoord: „Omdat het een zaak is tusschen mij en mijn God”. Iemand schreef over hem: „Als hij de samenkomst binnentrad, liet hij zijn wetenschap achter zich en hij luisterde naar de preek of naar de vermaningen van den meest ongeletterden broeder zijner secte, met een aandacht die bewees, hoezeer hij het Woord der Waarheid beminde, door wien het ook werd verkondigd.”

G. J. SIZOO.

¹⁾ De gegevens voor dit artikel zijn in hoofdzaak ontleend aan: Benec Jones, Life and letters of Faraday. Londen 1870.